

Έθνος: Ο λαός του αστικού κράτους

Κεφάλαιο-κράτος-έθν

Η αστική ιστοριογραφία προβάλλει ως «αυτοπόδεικτη» μια «Ιστορία», κινητήρια δύναμη της οποίας είναι η σύγκρουση του «έθνους» με τις «ξένες επιβουλές», ή έστω η άμιλλα του εκάστοτε έθνους αναφοράς με τα «ξένα έθνη». Στην «Ιστορία» αυτή καθοριστική είναι πάντα η στιγμή της «ανεξαρτησίας» του έθνους, δηλαδή της συγκρότησής του σε κράτος. Η θεωρητική επανάσταση του Καρλ Μαρξ έγκειται καταρχάς στο ότι μπόρεσε να θεμελιώσει επιστημονικά τη θέση πως πίσω από την «πάλη των εθνών» κρύβεται η πάλη των τάξεων, που αποτελεί την κινητήρια δύναμη της Ιστορίας.

Το ζήτημα, όμως, δεν είναι τόσο απλό όσο ίσως φαίνεται, ακόμα και για τους μαρξιστές: Το σημείο που διαφοροποιεί τη μαρξιστική από την αστική προσέγγιση δεν είναι κάποια γενική αναφορά στην πάλη των τάξεων, αλλά το πώς ερμηνεύεται η «διαλεκτική έθνους-κράτους».

Σκληρός πυρήνας της κυρίαρχης αστικής ιδεολογίας δεν είναι έτσι απλώς η μη κατανόηση ότι βαθύ υπόβαθρο των εθνικών αντιθέσεων αποτελεί πάντα η πάλη των τάξεων, η εκάστοτε συγκεκριμένη συμπύκνωση των πολλαπλών ταξικών ανταγωνισμών στους καπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς. *Σκληρός πυρήνας της αστικής αντίληψης είναι η ιστορική και θεωρητική προτεραιότητα του έθνους έναντι του κράτους* – και το «παράγει», μέσα από το αίτημα για «εθνική ανεξαρτησία»–, ως πολιτιστική, γλωσσική και ιστορική συνέχεια ενός «λαού» (με «εθνικά» έστω, αν όχι εξαρχής «εθνικά» χαρακτηριστικά).

Στην πραγματικότητα το έθνος δεν είναι ποτέ κυρίαρχο γλωσσικό ή πολιτιστικό, είναι πάντα κυρίαρχο πολιτικό-κρατικό: Ακόμα και η πλέον πρώιμη διαδικασία εθνοποίησης συνδέεται με το αίτημα για κρατική συγκρότηση, ακριβέστερα, με τη διαδικασία συγκρότησης μιας καπιταλιστικής πολιτικής εξουσίας, ενός αστικού κράτους. *Κεφάλαιο-κράτος (αστική πολιτική εξουσία)-έθνος αποτελούν όψεις μιας και της αυτής μορφής ταξικής εξουσίας, του καπιταλισμού.*

Το ζήτημα δεν είναι, επομένως, να διαπιστώσει κανείς ότι το έθνος μπορεί να εκφράζει την αστική κυριαρχία, αλλά να κατανοήσει ότι το έθνος αποτελεί αναγκαία μορφή της καπιταλιστικής κυριαρχίας. Για να διατυπώσουμε το ίδιο ζήτημα σε αντιστοιχία με την προβληματική του μεγάλου θεωρητικού του δικαίου Εθγκένι Πασουκάνις, το ουσιαστικό ερώτημα στο οποίο καλούμαστε να απαντήσουμε είναι γιατί ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο (η καπιταλιστική εξουσία) παίρνει τη συγκεκριμένη μορφή (ενός εθνικού κράτους που διοικεί μια κοινωνία ελεύθερων και ίσων πολιτών).

Από όσα προηγήθηκαν μπορούμε να καταλήξουμε στις ακόλουθες θέσεις:

- Το έθνος αποτυπώνει την αντιφατική ενότητα των ανταγωνιστικών τάξεων μιας καπιταλιστικής κοινωνίας, δηλαδή την ειδικά καπιταλιστική μορφή της ηγεμονίας της άρχουσας τάξης: την ικανότητά της να εμφανίζει τα ταξικά της συμφέροντα ως καθολικά-εθνικά συμφέροντα όλης της κοινωνίας.
- Το έθνος διαμορφώνεται στην προοπτική (και στο εσωτερικό) ενός κράτους, και συμπυκνώνει όψεις της ιδεολογικής-πολιτιστικής διάστασης της εξουσίας.
- Το έθνος είναι έτσι αδιαχώριστο από τους κρατικούς θεσμούς που επιβεβαιώνουν την ύπαρξή του, όπως είναι η ψήφος και γενικό-

τερα τα πολιτικά δικαιώματα για τους «εθνικούς», δηλαδή τους ενήλικους που ανήκουν στο έθνος και είναι ενταγμένοι ως πολίτες στο εθνικό κράτος. Μέσα από αυτό τον μηχανισμό το έθνος μετασχηματίζει, δηλαδή καθιστά καθολικής εγκυρότητας, τα ταξικά συμφέροντα του κεφαλαίου, θέτοντάς τα σε λειτουργία ως εθνικά συμφέροντα. Η εθνική ενότητα δεν είναι μια «φαντασική» κατασκευή, κατέχει την υλικότητα που απορρέει από τη λειτουργία του κράτους, των θεσμών, των «δημοκρατικών δικαιωμάτων», κατατείνοντας έτσι στο να εμφανίζεται ο κόσμος ως κόσμος εθνών, αφήνοντας στο απυρόβλητο την ταξική εξουσία και εκμετάλλευση.

- Από την πρώτη στιγμή διαμόρφωσής του, το έθνος αποτελεί τον λαό μιας αστικής πολιτικής εξουσίας, ενός καπιταλιστικού κράτους. Δεν είναι ο λαός που διαμορφώνει το κράτος του, αλλά η πολιτική-κρατική εξουσία που σχηματίζει το λαό της.

«[...] η Σερβία, η Βουλγαρία [...], εν ενί λόγω η Ελλάς άπασα»

Όσα σύντομα παρέθεσα παραπάνω ανιχνεύονται σαφώς στη διαδικασία διαμόρφωσης του ελληνικού έθνους.

Ήδη από τον 17ο αιώνα, η ανάπτυξη των μεταφορών και του διαμετακομιστικού εμπορίου είναι ο άξονας γύρω από τον οποίο κινήθηκαν οι διαδικασίες οικονομικής και κοινωνικής διαφοροποίησης, δηλαδή η ανάδυση και σταδιακή κυριαρχία των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής στον νότιο, νησιωτικό και παράκτιο ελλαδικό χώρο.

Οι νέες οικονομικές σχέσεις δεν σήμαιναν την ανάδυση απλά και μόνον μιας νέας, σχετικά ολιγαριθμης κοινωνικής τάξης εμπόρων-καπιταλιστών, αλλά και τη διαμόρφωση μιας νέας μορφής οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης, σε εκτεταμένες περιοχές του μετέπειτα ελλαδικού χώρου. Οι έμποροι μακρινών αποστάσεων, οι εφοπλιστές και οι ιδιοκτήτες των μεγαλύτερων εργαστηρίων, η αναδυόμενη δηλαδή τοπική αστική τάξη, συνδέθηκαν γρήγορα, με μια σχέση παραγγελιοδόχου - προαγοραστή με την γεωργική και οικοτεχνική παραγωγή των ατομικών παραγωγών, οι οποίοι προέκυπταν (στον νοτιοελλαδικό και νησιωτικό χώρο όπου δεν κυριαρχούν οι διαδικασίες σχηματισμού τσιφλικιών) από την αποσύνθεση-μετασχηματισμό των παραδοσιακών (ασιατικών) κοινοτήτων. Την ίδια στιγμή, τίθεται σε κίνηση μια διαδικασία «ελληνοποίησης» όχι μόνο των εμπόρων-καπιταλιστών, αλλά και των κοινωνικών ομάδων και τάξεων που υπάγονται στο κεφάλαιο σε μια θέση εξουσιαζόμενου - υποκείμενου σε εκμετάλλευση.

Η διαμόρφωση των νέων οικονομικών σχέσεων είναι έτσι ταυτόχρονα διαμόρφωση ενός πλέγματος αυτόνομων ελληνικών περιοχών (εξουσιών), που από κάποιο χρονικό σημείο και μετά, με την παρουσία και των συνωμοτικών εταιριών, λειτουργεί ως «κράτος εν κράτει» στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Όταν η διαδικασία αυτή προχώρησε τόσο, ώστε να έχει πλέον αποκτήσει υπόσταση το αίτημα της επανάστασης για τη συγκρότηση ενός αυτόνομου εθνικού κράτους, γίνεται φανερό μια αυθόρμητη στρατηγική ενσωμάτωσης στο υπό διαμόρφωση ελληνικό κράτος όλων των χριστιανικών πληθυσμών και περιοχών, ανεξάρτητα από τα γλωσσικά ή πολιτιστικά-εθνικά τους χαρακτηριστικά.

Η υπό διαμόρφωση νέα (καπιταλιστική) πολιτική εξουσία επιχειρεί να επιλέξει ως λαό της, δηλαδή να εντάξει στο ελληνικό έθνος, το σύνολο των μη οθωμανικών, δηλαδή κυρίως χριστιανικών, πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η Επανάσταση του 1821 ξεκινάει στη σημερινή Ρουμανία, και στην Προκήρυξη που δίνουμε ο Αλ. Υψηλάντης κατά την έναρξή της αναφέρεται: «Ο Μωρέας, η Θεσσαλία, η Σερβία, η Βουλγαρία, τα νησιά του Αρχιπελάγους, εν ενί λόγω η Ελλάς άπασα έπασε τα όπλα δια να αποτινάξη τον βαρύν ζυγόν των βαρβάρων». Όλοι οι χριστιανοί της Αυτοκρατορίας καλούνται στη συνέχεια να αγωνιστούν για την ελευθερία της «φίλης ημών Πατρίδος Ελλάδος», σε αρμονία με το πνεύμα των «Πατέρων των», που «κατετρόπωσαν τους τριάκοντα τυράννους [...] συνέτριψαν τον Πεισιστρατικόν ζυγόν [...]

Ο Ρήγας εξάλλου, δεν οραματιζόταν κάποια

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΟΣ

«βαλκανική ομοσπονδία», αλλά μια ελληνική αυτοκρατορία: Στον περίφημο «Όρκο κατά της τυραννίας και αναρχίας» έγραφε: «Βουλγάροι κι Αρβανήτες, Αρμένιοι και Ρωμηοί, Αράβιδες και άσπροι, με μια κοινή ορμή, Για την ελευθερία να ζώσωμεν σπαθί [...] Σας κράζει η Ελλάδα, σας θέλει, σας πονειί, Ζητά την συνδρομήν σας με μητρικήν ορμή». Στο Σύνταγμά του, εξ άλλου, ο Ρήγας ορίζει όλους τους χριστιανούς της Αυτοκρατορίας ως «λαό απόγονο των αρχαίων Ελλήνων». Αλλά και στην *Ελληνική Νομαρχία*, Αωνύμου του Έλληνος, έργο που εκδόθηκε το 1806, διαβάζουμε για το σύνολο των χριστιανικών πληθυσμών της Αυτοκρατορίας: «*Τόσον πλήθος Ελλήνων, ω αγαπητοί, πώς άραγε να ζη:*».

Με παραδοσιακό τρόπο θα λέγαμε ότι η διαδικασία διαμόρφωσης του ελληνικού έθνους δεν είχε προχωρήσει τόσο όσο προσδοκούσαν αρχικά οι ηγέτες της Επανάστασης. Ορθότερο είναι να πούμε ότι η αναδυόμενη αστική (ελληνική) πολιτική εξουσία αποδείχθηκε ότι δεν ήταν τόσο ισχυρή, ώστε να κατορθώσει να πραγματοποιήσει τη «Μεγάλη Ιδέα».